

PEDER VON HAVEN: *Reise udi Rusland*. Første udgave fra 1743 med forord af Ludvig Holberg. Genudgivet og kommenteret af Peter Ulf Møller & Jesper Overgaard Nielsen. Aarhus Universitetsforlag 2003. 347 s.

Den unge teolog Peder von Haven (1715-1757) søgte som så mange andre lykken i »det forandrede Rusland«, der på den tid fremstod som de nye mulighedsers land. I 1736 drog han til Skt. Petersborg, hvor han fik arbejde som viceinspektør ved den tyske Sankt Petri skole. Senere blev han ansat som sekretær og kapellan for den norskfødte viceadmiral Peter Bredal, der var øverstbefalende for den russiske flåde ved det Asovske Hav, og denne ansættelse førte ham ud på en lang rejse til det sydlige Rusland, hvor han på nært hold kunne følge krigen mod tyrkerne og Krim-tatarerne. Efter et års tid i Asov rejste von Haven i 1738 til Moskva som huslærer for general Jurij Repnins søn. Her blev han indtil 1739, da nyheden om faderens død tvang ham til at vende hjem til Danmark.

Ludvig Holberg havde netop i 1739 skrevet en panegyrisk karakteristik af Peter den Store i sine *Helte-Historier*, og da han var interesseret i at få noget at vide om den aktuelle situation i Rusland, opfordrede han den hjemvendte til at sammenfatte sine friske indtryk fra rejsen. Skriftet blev trykt i 1743 og rummer mange skarpe iagttagelser af, hvor vidt det var kommet med russernes europæisering. Adelen var som helhed »ræt got opdraget og underviset« og stod ikke længere tilbage for naboerne, særlig polakkerne; men den afskyede stadig Skt. Petersborg og foretrak at bo i Moskva. Livet i de store byer får naturligvis fyldig omtale, men de langsommelige rejser til og fra Sydrusland tillod også forfatteren at observere landbruget, livegenskabet og bøndernes levevis. Som en af de få vesterlændinge på den tid havde von Haven forståelse for ukrainernes egenart og for Kievs kulturhistoriske betydning.

Forfatteren søgte naturligt nok at udmønte sin teologiske lærdom i udførlige beskrivelser af den russiske religiøsitet og den ortodokse kirke. Han havde lejlighed til at diskutere med russiske gejstlige og adskillige »literati« af vestligt tilsnit. Men mest færdedes han vel i officersmiljøer. Han havde i hvert fald rig mulighed for at få afprøvet sine forklaringer på de klimatiske forhold og på russernes nationale karaktertræk – f.eks. dødsforagten, dovenskaben og gæstfriheden, der i øvrigt syntes at aftage, jo tættere man kom på Skt. Petersborg. Hvad angår russernes syn på andre nationer, så var der i officerskredse en tydelig tysk fjendtlig stemning, hvilket nok skyldtes de mange tyskere i landets øverste ledelse. Der var beundring for tyrkerne (troskab), franskmændene (vittighed) og især svenskerne (tapperhed). Danske soldater havde ry for at mangle tapperhed. Danskerne blev opfattet som en nation af syvovere, og det gjaldt ikke mindst ministrene, der var kendt for at sove over sig. Disse udbredte fordomme så vel som russernes forbløffende kendskab til Danmarks topografi kunne forfatteren føre tilbage til 1716, da Peter den Store gæstede København med en stor hærstyrke.

Peter von Havens rejseberetning udmærker sig ved åbenhed, indlevelsessevne og spontaneitet, og man må håbe, at den nu er reddet fra den totale glemsel. Den foreliggende genudgivelse er en indbydende bog, der er forsynet med en kyndig kommentar, nyttige ordlister og registre samt tekstrelaterede illustrationer, hvoraf især skal fremhæves de lidet kendte akvatinter af den franske kunstner Jean-Baptiste Le Prince.

Hans Bagger